

Noord Veluwe

RES

Regionale
**Energie
Strategie**

Bestuurlijke Startnotitie
Regionale Energiestrategie
Noord-Veluwe

Definitief 31 oktober 2019

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	2
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Ambitie van RES-regio Noord-Veluwe	5
1.3 Pilot RES in RES-regio Noord-Veluwe – leerervaringen benutten.....	6
2 Definitie en inhoud van de RES Noord-Veluwe	9
2.1 Definitie RES	9
2.2 Inhoud RES	9
Bestuurlijke startnotitie	10
Concept-RES	10
Definitieve RES	11
2.3 Regionale Samenwerking in de RES	11
2.4 Bestuurlijke betrokkenheid tijdens proces (provincie, gemeenten, waterschap)	13
3 Richtinggevende uitgangspunten	15
3.1 Integrale benadering.....	15
3.2 Vanuit regionale context via gebiedsmogelijkheden toewerken naar een regionaal bod	15
3.3 Spelregels voor lokale regie in een regionale context.....	16
4 Participatie.....	17
4.1 Samenleving: burgers, bedrijven en maatschappelijke partners.....	17
5 Communicatie	19
6 Governance – Bestuurlijke besluitvorming.....	20
Stuurgroep RES	20
Procesregisseur RES	21
Werkgroep RES	21
6.1 Besluitvorming – bestuurlijk proces	21
Moties en amendementen.....	22
6.2 Escalatiemodel	22
7 Capaciteit en financiën	24
8 Planning.....	27
Fase 3.....	27
Fase 4.....	27
Fase 5.....	27
Monitoring en herijking RES.....	28

Bestuurlijke samenvatting

Regionale Energie Strategie

Nederland heeft het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend en haar doelstellingen bepaald voor 2030 (49% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990) en 2050 (minimaal 80-95% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990). In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de thema's elektriciteit en gebouwde omgeving regionaal uitgewerkt en gerealiseerd moeten worden. Hiertoe zijn 30 energieregio's gevormd. Eén van deze regio's is de regio Noord-Veluwe. Elke regio heeft nu de gelegenheid om zelf vorm te geven aan de energietransitie.

In de Noord-Veluwe werken provincie, gemeenten en waterschap in goed overleg samen met netbeheerder, energiecoöperaties, woningcorporaties, natuurorganisaties en brancheverenigingen. Doel van deze samenwerking is om gezamenlijk te komen tot een gedragen en bestuurlijk vastgestelde Regionale Energie Strategie (RES), die beschrijft hoe de regio gaat voorzien in duurzame elektriciteit en warmte voor inwoners en bedrijven.

In de RES beschrijft de regio hoeveel duurzame elektriciteit zij kan en wil opwekken in 2030 en op welke locaties. Decentrale overheden en andere partijen in de regio formuleren de RES na een gezamenlijke analyse die in een zorgvuldig proces met regionale stakeholders wordt uitgevoerd. De regio beschrijft in het RES aanbod van, de vraag naar, en de geplande infrastructuur en opslagcapaciteit voor elektriciteit in de regio.

Naast de plannen voor grootschalige opwek van duurzame elektriciteit moet de regio ook plannen voor duurzame warmtevoorziening van huizen en gebouwen opnemen in de RES. Het onderdeel in de RES over de warmtevoorziening heet ook wel de Regionale Structuur Warmte (RSW).

De RSW beschrijft hoeveel warmte de regio verwacht nodig te hebben in de periode tot 2030 en tot 2050. De RSW inventariseert potentiële warmtebronnen in de regio. De RSW beschrijft hoe de regio de warmte van bovengemeentelijke bronnen wil verdelen, hoe zij de warmte wil leveren aan huizen en gebouwen, en hoe de regio de benodigde infrastructuur en opslagcapaciteit voor warmte wil organiseren.

De RES heeft een drievoudige functie: De RES is een nieuw instrument dat wordt toegevoegd aan de toch al goed gevulde gereedschapskist van het omgevingsrecht. De RES is een instrument om ruimtelijke inpassing met maatschappelijke betrokkenheid te organiseren en een manier om langdurige samenwerking tussen regionale partijen te organiseren, onder andere bij de voorbereiding en uitvoering van energieprojecten.

De RES geeft een overzicht van lopende projecten, plannen en strategische keuzes voor de korte en lange termijn. De strategie geeft inzicht in hoe de regio de energietransitie wil realiseren. Met een horizon van 2030 en een doorkijk naar 2050.

Startnotitie

Met deze startnotitie maakt de regio - provincie, gemeenten en waterschap in RES-regio Noord-Veluwe – onderling afspraken over hoe wordt samengewerkt aan de Regionale Energiestrategie voor de RES-regio Noord-Veluwe. In dit proces worden maatschappelijke partners actief uitgenodigd om deel te nemen.

Deze bestuurlijke startnotitie beschrijft de wijze waarop de regiosamenwerking op het thema energietransitie is ingericht. De procesregisseur RES Noord-Veluwe is het aanspreekpunt voor alle gemeenten en externe partijen. Hij bewaakt het overzicht en de voortgang, organiseert thematafels en vormt projectgroepen. Projectgroepen per thema, ondersteunen actief projecten tot en met de uitvoering. De samenstelling van de projectgroepen varieert. Overheid en stakeholderpartijen zijn vertegenwoordigd en bevestigen via deze bestuurlijke startnotitie hun intentie tot samenwerking.

Met de vaststelling van deze bestuurlijke startnotitie onderschrijft de regio de **uitdaging** waar zij voor staat:

- Oplevering van een concept RES uiterlijk 1 juni 2020.
- Oplevering van de definitieve RES uiterlijk 1 maart 2021.
- De provincie en de gemeenten in de regio Noord-Veluwe streven naar het halen van de ambitie van 55%- CO₂-reductie t.o.v. 1990 zoals vastgelegd in het Gelder Energie Akkoord (GEA), en committeren zich aan een realistisch bod dat tot stand komt via een zorgvuldig proces met stakeholders in de regio. De ambitie van het GEA is hoger dan de doelen van het Klimaatakkoord (49% CO₂-reductie in 2030 t.o.v. 1990). Naast de CO₂-doelstelling is in het GEA ook een korte termijn doelstelling opgenomen van 16% hernieuwbare opwek in 2023.

In het proces waarin de regio werkt richting bovenstaande doelen hanteert de regio de volgende **richtinggevende uitgangspunten**:

- De RES-regio Noord-Veluwe voorziet in 2050 in haar eigen energiebehoefte.
- De opgave van de RES wordt zo veel mogelijk integraal benaderd: andere gebiedsopgaven worden waar mogelijk meegenomen bij het maken van afwegingen.
- De regio kijkt naar het potentieel van de regio en wat dit betekent voor de energieopgave, de ruimtelijke kwaliteit en infrastructuur. Dit alles met aandacht voor de maatschappelijke acceptatie en maatschappelijke kostenefficiëntie. Juist vanwege dit spanningsveld is het nodig aan de voorkant de volgende **spelregels** met elkaar af te spreken:
 1. De RES is gebaseerd op lokale regie in een regionaal proces van samenwerking.
De RES wil zo veel mogelijk aansluiten op wat er aan lokale kansen en mogelijkheden is of wordt ontwikkeld. Daarbij geldt de kanttekening dat het geen vrijblijvend proces is.
 2. Alle overheidspartijen zijn bereid om bestaand beleid te heroverwegen wanneer dat bijdraagt aan het realiseren van de energietransitie op regionaal niveau. In overleg met het Rijk zoeken we naar mogelijkheden om extra ruimte te creëren waar huidige landelijke en Europese (natuur)regelgeving beperkend is.
 3. Samen uit, samen thuis. Het begrip “Samen uit, samen thuis” vraagt van alle deelnemende bestuurlijke partijen dat zij zich, op basis van een vastgestelde startnotitie, committeren aan het proces van vorming van een RES die ook mede het uitgangspunt vormt voor de uitwerking in de instrumenten die lokaal de kaders bepalen voor ontwikkelingen op het gebied van ruimte en energie. Dit betekent ook dat er een weging plaats gaat vinden tussen “lusten en lasten” in relatie tot ieders bijdrage aan de RES die niet alleen recht doet aan de lokale context, maar ook aan de kwaliteiten van de Noord-Veluwe als geheel.
 4. De bestuurlijke partners in de regio hebben vertrouwen dat in onderling overleg een gedragen RES ontwikkeld kan worden. Iedereen werkt daar ook hard aan. Desondanks is het voorstelbaar dat er een situatie ontstaat waarin de bestuurlijke partners in de RES het niet met elkaar eens kunnen worden. Daarom is het nodig om aan de voorkant met elkaar af te spreken hoe in zo’n situatie wordt gehandeld (zie escalatiemodel in paragraaf 6.2).
 5. De bestuurders spreken elkaar aan op ieders bijdrage aan de RES waarin gezocht wordt naar een weging tussen lasten en lusten die recht doet aan de kwaliteiten van de Noord-Veluwe.
 6. De gemeenten en de provincie borgen de afspraken in de RES in de instrumenten van de Omgevingswet (gemeentelijk: omgevingsvisie, programma en omgevingsplannen en provinciaal: omgevingsvisie, omgevingsverordeningen en projectbesluiten) en in de transitievisie warmte en de wijkuitvoeringsplannen.

Om de gevraagde bijdrage aan de doelen uit het Klimaatakkoord te halen, moet het tempo van planning en realisatie van de opwekking van duurzame elektriciteit op land en de warmtetransitie omhoog. Daar komt nog bij dat de energieprojecten op zich steeds omvangrijker worden. Dit alles vraagt om bundeling van kennis, financiële middelen en organisatiekracht. Gemeenten, provincie en waterschap in de Regio Noord-Veluwe werken daarom samen met belanghebbenden aan de RES. Kortom, regionale samenwerking rondom het thema energietransitie is logisch en noodzakelijk.

De RES kan alleen succesvol zijn als het een participatief proces kent waarin lokale (maatschappelijke) partijen en bewoners van begin af aan worden betrokken.

Deze startnotitie beschrijft hoe de regio zelf de regie kan houden op het regionale proces van verduurzaming.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Nederland heeft het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend en haar doelstellingen bepaald voor 2030 (49% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990) en 2050 (minimaal 80-95% CO₂-emissiereductie ten opzichte van 1990).

Voor de uitwerking van de afspraken is op 28 juni 2019 een Klimaatakkoord gepresenteerd. Aan vijf tafels zijn voorstellen ontwikkeld:

- Elektriciteit
- Gebouwde omgeving
- Industrie
- Landbouw en landgebruik
- Mobiliteit

Ondertekening van het Klimaatakkoord door kabinet en de koepels VNG, IPO en UvW wordt verwacht in het najaar oktober 2019.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de thema's elektriciteit en gebouwde omgeving regionaal uitgewerkt en gerealiseerd worden. Hiertoe zijn 30 energieregio's gevormd. Eén van deze regio's is de regio Noord-Veluwe. In de regio werken overheden samen met maatschappelijke organisaties om gezamenlijk te komen tot een gedragen en bestuurlijk vastgestelde Regionale Energie Strategie RES).

Er zijn nog veel onzekerheden in het RES-proces. Gaandeweg het proces kiest de regio haar route om te komen tot de gestelde doelen. Deze startnotitie markeert de start van een (meerjarig) proces van samenwerking in de energietransitie tussen gemeenten, provincie, waterschap, maatschappelijke partners en inwoners.

Niemand kan op dit moment (najaar 2019) overzien wat de volledige impact gaat zijn van de energietransitie op het landschap, de economie, de mobiliteit, de wijze van wonen en werken en zeker nog niet tot op het niveau van de eigen woning en woonomgeving. De regio erkent dat omstandigheden en inzichten wijzigen in de tijd. De energietransitie vraagt om een lange adem en ruimte voor nieuwe inzichten en technieken. Daarom kiest de regio voor een aanpak waarin zij samenwerkt met maatschappelijke partners en inwoners en kijkt zij periodiek of nieuwe ontwikkelingen aanleiding geven om nieuwe keuzes te maken.

1.2 Ambitie van RES-regio Noord-Veluwe

De RES-regio Noord-Veluwe wil in 2050 energieneutraal zijn. Dit betekent dat de energiebehoefte, ofwel het energiegebruik, van de regio binnen de grenzen van RES-regio Noord-Veluwe opgewekt wordt met hernieuwbare bronnen. Electra, warmte en vervoer (ook snelwegvervoer) zijn hierin meegenomen. Tussentijdse doelen zijn om in 2020 14% en 2023 16% duurzame energie op te wekken. Sommige gemeenten in de regio Noord-Veluwe hebben ambitieuzere klimaatdoelstellingen.

Uit de regionale monitoring blijkt dat het energieverbruik in de Noord-Veluwe anno 2015 in totaal 19.580 TJ is. In 2050 kan er 55% hiervan (10.824 TJ) worden bespaard en de benodigde 8.756 TJ duurzaam opgewekt. Aangezien er conversie- en transportverliezen zijn tussen opwek en gebruik moet er daarom 12.199 TJ duurzaam worden opgewekt (zie afbeelding Energiemix 2050 Noord-Veluwe).

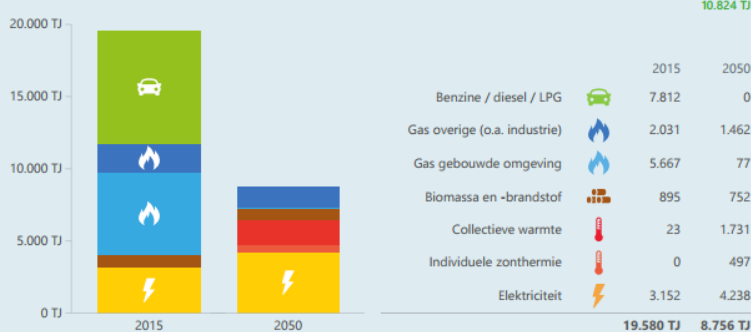
Energienmix Noord-Veluwe

Inwoners: 199.264
Woningen: 80.473
Energiegebruik gebouwde omgeving: 42%

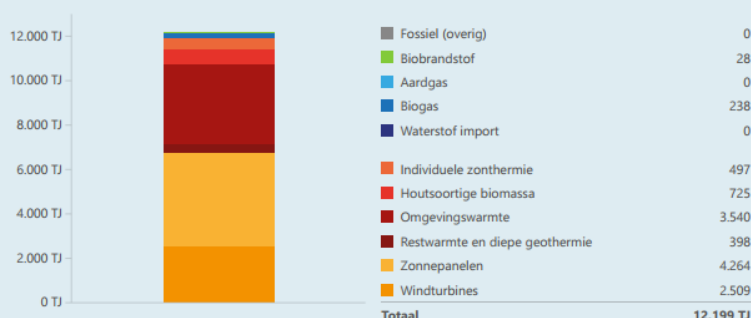
OVER
MORGEN

13-7-2018

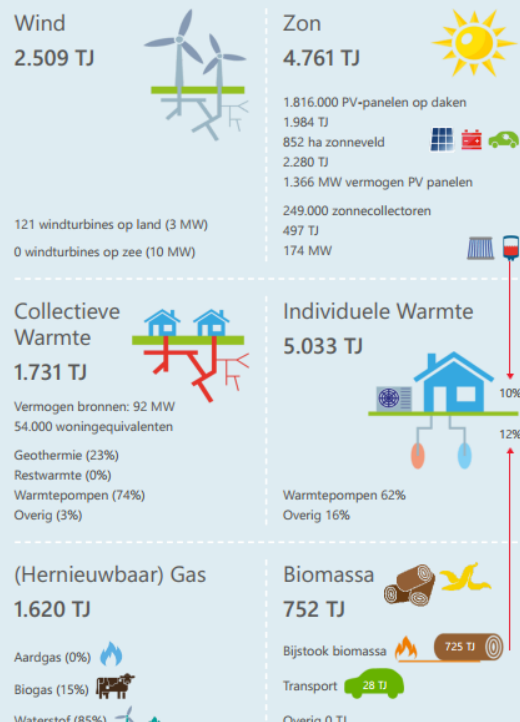
1. Energievraag eindgebruik

2. Energiebronnen 2050

3. Opgave per thema 2050

De regio besluit op welke wijze zij de vereiste duurzame energie wil opwekken. Afhankelijk van de keuzes die de regio maakt verschilt het aantal windmolens en het aantal hectare zonnenvelden. Een keuze voor meer van het een (bijvoorbeeld meer windmolens) betekent ook een keuze voor minder van het ander (minder hectare zonnenvelden), en vice versa.

(Warmte)bronnen kunnen alleen worden gebruikt wanneer zij beschikbaar zijn in of nabij de eigen regio. Wel wordt afstemming gezocht met aangrenzende regio's om te zien of er in de nabijheid van de regio Noord-Veluwe warmtebronnen beschikbaar zijn.

Alle gemeenten in de RES-regio Noord-Veluwe, Alliander, Provincie, Waterschap Vallei en Veluwe en andere partijen zoals VNO-NCW, GNMF en Vereniging Energiecoöperaties Gelderland zijn aangesloten bij het Gelders Energie Akkoord (GEA) en hebben zich gecommitteerd aan de doelstellingen uit het Gelders Energie Akkoord (GEA). Een doelstelling op de korte termijn is 16% hernieuwbare opwek in 2023. De doelstellingen op de langere termijn is 55% CO₂-reductie in 2030 ten opzichte van 1990 en energieneutraal in 2050. De RES Noord-Veluwe streeft ernaar de doelstellingen van het GEA te halen.

1.3 Pilot RES in RES-regio Noord-Veluwe – leerervaringen benutten

In 2017 hebben de gemeenten op de Noord-Veluwe zich verdiept in de enorme opgave van de komende energietransitie. Noord-Veluwe was één van de zeven landelijke pilotregio's uit de Greendeal Regionale Energie Strategie. Rijk, VNG, UvW en IPO hebben met dit traject verkend wat de ruimtelijke impact van de energieopgave is en wat nodig is om te komen tot maatschappelijk draagvlak. In het regionale pilotproject is er gezocht naar kansrijke projecten. Het resultaat van deze zoektocht stelde de gemeenten in staat om, in samenwerking met bedrijven, bewoners en andere overheden, direct aan de slag te gaan.

Tijdens de pilot is voor de acht¹ gemeenten, met behulp van de Energie Transitie Atlas (ETA) van adviesbureau Over Morgen, de ruimtelijke potentie aan zonne-energie, windmolens en biomassa in beeld gebracht. Vervolgens zijn de gemeenten Ermelo, Putten, Nunspeet, Elburg en Oldebroek een intensief traject gestart met lokale sessies en ruimteateliers. Het resultaat was per gemeente een factsheet Energie, een projectenlijst en kaders.

De pilot-RES was bedoeld om ervaring op te doen met de RES, zodat vanuit deze ervaringen elke regio in Nederland een RES kon opstellen. Op dit moment werken 30 energieregio's aan het opstellen van RES'sen. Voor de RES-regio Noord-Veluwe is het belangrijk dat de zeven gemeenten en andere partners bij de start van deze RES op een gelijk kennisniveau komen (Provincie Gelderland, Waterschap Vallei en Veluwe, Alliander, woningcorporaties en de energiecoöperaties). Uitdaging daarbij zijn de verschillen in beschikbare onderzoeken, betrokkenheid in de pilot RES, beschikbare capaciteit, etc. In de regio is bereidheid om in goede samenwerking in dit RES-traject op te trekken.

Op basis van een inhoudelijke analyse hebben de gemeenten geconcludeerd dat er nog aanzienlijke verschillen zijn tussen de resultaten van de pilot RES en hetgeen er nu gevraagd wordt in het kader van de RES. Ook is geconstateerd dat de pilot-RES veel bruikbare informatie heeft opgeleverd. Terecht bestaat de behoefte om slim gebruik te maken van wat er al ligt en dubbel werk te voorkomen. Het RES-proces moet geen één-op-één herhaling worden van de pilot-RES.

De regio streeft ernaar om de RES te gebruiken om concretere invulling te geven aan de energietransitie. De regio wil verder komen dan zoekgebieden, omdat een groot deel van deze analyse al eerder via lokale en regionale ateliers is gedaan. Op dit moment worden ideeën uitgewerkt om waar mogelijk de stap te zetten naar projectlocaties en/of het starten van een programmatische uitvoeringsorganisatie, zodat projecten na de concept RES concreet uitgewerkt en opgepakt kunnen worden.

In de pilot-RES is, nadat de opgave was verhelderd en kansrijke gebieden in kaart waren gebracht, de opgave verder geconcretiseerd door middel van bouwstenen. Energiebouwstenen bieden een ruimtelijke en landschappelijk uitgangspunt om toekomstige energieprojecten ruimte te geven. Twintig verschillende bouwstenen, voor zowel kleinschalig als grootschalige energieopwekking zijn opgesteld door landschapsarchitectenbureau H+N+S. De energiebouwstenen zijn toepasbaar op een groot aantal locaties in de regio. Bij de inpassing van grootschalige energieopwekking houdt de regio rekening met bestaande lijnen in het landschap en cultuurhistorische ontwikkeling.

Onderstaand worden de bouwstenen en regionale projecten benoemd die door de sessiedeelnemers in het pilot-RES-traject als kansrijk werden gezien:

Bouwstenen:

- A. Windweg;
- B. Windbos;
- C. Het energielandgoed: biogas en zonneweides;
- D. Biomassa en zonneweides op natte grond.

Tijdens het regionale atelier in het pilottraject is door ambtenaren, bestuurders en stakeholders nagedacht over de vervolgstappen die nodig zijn om grootschalige duurzame energieopwekking mogelijk te maken. Een aantal kansrijke projecten/speerpunten is al opgepakt in het regionale werkprogramma duurzaamheid. Enkele gemeenten hebben ook een afwegingskader grootschalige opwek vastgesteld. Het aantal initiatieven om grootschalige opwekking van duurzame elektriciteit te realiseren, valt echter nog tegen. De RES moet helpen

¹ In de pilot-RES deed ook gemeente Heerde mee. Gemeente Heerde heeft zich aangesloten bij de RES-regio Cleantech en is dus geen onderdeel van de RES-regio Noord-Veluwe.

om tot concrete uitvoering van energieprojecten te komen. De samenleving moet actief worden uitgenodigd en ondersteund om met initiatieven te komen. Hiervoor stellen we een participatieve aanpak voor, waar de gemeenten één van de partijen aan tafel is.

Verschillende beperkingen maken de energietransitie lastig. De belangrijkste conclusie uit het pilottraject was dat de regio gezamenlijk moet zoeken naar manieren om het wél mogelijk te maken. Respect voor het landschap, natuur en omwonenden zijn daarbij belangrijke zaken.

Bij de afronding van de pilot-RES zijn de volgende aanbevelingen en conclusies geformuleerd:

Bestuurlijk

- Bestuurders zijn enthousiast over het energithema en kiezen een duidelijke koers;
- Start met het vergroten van draagvlak bij inwoners en raadsleden;
- Er is medewerking nodig van meerdere partijen, daarom vanuit Noord-Veluwe stevige lobby naar o.a. Provincie, Defensie, RWS, ProRail, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer;
- Er is een heroverweging nodig van het huidige lokale en provinciale beleid.

Ambtelijk

- Stel het gebied centraal en laat de regels los;
- Stel concrete doelen, maak een stappenplan voor de komende 5 jaar;
- Begin met meest kansrijke projecten;
- Werk samen met lokale initiatieven om actieve betrokkenheid vanuit de samenleving te organiseren;
- Ondersteun lokale energie coöperaties, zij gaan zich de komende jaren professionaliseren;
- Richt samen een loket op voor ondernemers en ga met hen in gesprek;
- Verwerk deze ruimtelijke energiekansen in de omgevingsvisies;
- Breng grondbezitters in beeld en informeer hen over de mogelijkheden;
- Boeren bedrijfsbeëindigingen biedt kansen voor het energielandschap.

In het RES-proces werken gemeenten, provincie, waterschap en maatschappelijke partners samen aan deze kansen en aanbevelingen.

2 Definitie en inhoud van de RES Noord-Veluwe

De handleiding voor de RES die door het Nationaal Programma RES is aangereikt, geeft de regio veel ruimte bij het bepalen van de scope voor de RES. Definitie en verplichte inhoud van de RES treft u hieronder aan.

2.1 Definitie RES

De RES Noord-Veluwe beschrijft de gedragen en bestuurlijk vastgestelde strategie hoe de regio gaat voorzien in duurzame elektriciteit en warmte voor inwoners en bedrijven.

De RES beschrijft hoeveel duurzame elektriciteit de regio wil opwekken in 2030 en op welke locaties. Decentrale overheden en andere partijen in de regio formuleren een RES na een gezamenlijke analyse. De RES beschrijft het aanbod van, de vraag naar, en de geplande infrastructuur voor warmte in de regio. Decentrale overheden formaliseren de relevante delen uit de RES in hun beleid en in regels voor de leefomgeving.

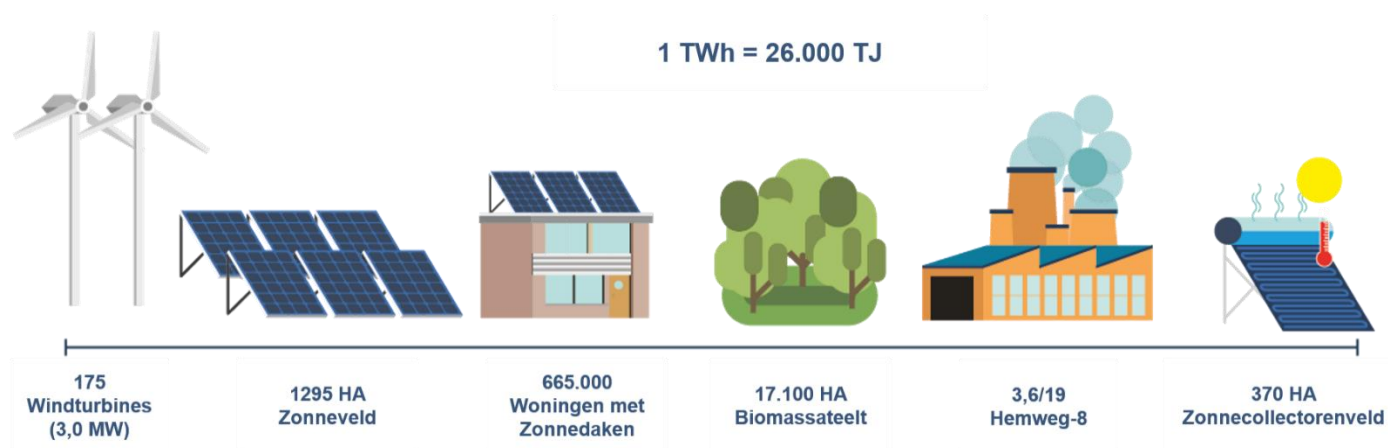
De RES heeft een drievoudige functie: De RES is een nieuw instrument dat wordt toegevoegd aan de toch al goed gevulde gereedschapskist van het omgevingsrecht. De RES is een instrument om ruimtelijke inpassing met maatschappelijke betrokkenheid te organiseren en een manier om langdurige samenwerking tussen regionale partijen te organiseren, onder andere bij de voorbereiding en implementatie van projecten.

De regio biedt deze RES aan aan het Rijk in de vorm van een bod.

2.2 Inhoud RES

De RES bevat in elk geval de plannen van de Regio Noord-Veluwe voor een duurzame elektriciteitsvoorziening.

De RES inventariseert hoeveel duurzame elektriciteit de regio grootschalig op land kan opwekken en waar. De nationale doelstelling is 35 TWh opwekking van duurzame elektriciteit op land. De RES bevat keuzes over hoeveel elektriciteit de regio waar gaat opwekken. De RES beschrijft hoe de regio de benodigde infrastructuur en opslagcapaciteit voor elektriciteit organiseert. Nederland staat op de drempel van een grote verbouwing van de energie-infrastructuur. De netbeheerder heeft in dit proces een belangrijke adviserende rol. De RES vormt een uitgangspunt voor de investeringsplannen van de netbeheerder.

De RES van de Regio Noord-Veluwe bevat in elk geval de plannen van de regio voor duurzame warmtevoorziening van huizen en gebouwen. Het onderdeel in de RES over de warmtevoorziening heet ook wel de Regionale Structuur Warmte:

De RSW beschrijft hoeveel warmte de regio verwacht nodig te hebben in de periode tot 2030 en tot 2050. De RSW inventariseert potentiële warmtebronnen in de regio. De RSW beschrijft hoe de regio de warmteverdeling wil doen en de warmte wil leveren aan huizen en gebouwen, en hoe de regio de benodigde infrastructuur en opslagcapaciteit voor warmte wil organiseren.

De energie-infrastructuur is een cruciaal onderdeel, dat elektriciteits- en warmtevoorziening verbindt. Het gaat om een integraal energiesysteem, waardoor de twee opgaven op elektriciteit en warmte niet volledig los van elkaar gezien kunnen worden.

Een RES biedt ruimte voor aanvullende plannen, anders dan over elektriciteit en warmte. Een RES kan ook andere duurzaamheidsplannen bevatten, zoals voor mobiliteit, landbouw of energiebesparing.

In de RES-regio Noord-Veluwe nemen bij het berekenen van energievraag wel mobiliteit, industrie en landbouw mee. De uitwerking van de energietransitie in mobiliteit, industrie en landbouw vormt echter geen onderdeel van de RES Noord-Veluwe. Voor zover relevant en beïnvloedbaar door de regio, zoekt de regio hier wel de samenhang.

De omvang van de energietransitie heeft een groot effect op de beleving van het landschap. En er is een groot grondoppervlak nodig voor energieopwekking en de (nieuw aan te leggen) infrastructuur. Tegelijkertijd vragen ook verduurzaming van de landbouw, woningbouw, natuur, wateropgaven en tal van andere opgaven extra ruimte. Daarom werkt de regio richting een RES waarin zij verbindingen legt met andere transitie zoals de ontwikkeling van natuur en het landelijk gebied en klimaatadaptatie. De regio neemt de beleidsvorming voor die andere opgaven echter niet over.

Naast het bod, de infrastructuur en de kaders voor de warmtetransitie wordt ook inzichtelijk gemaakt hoe, na vaststelling van de RES 1.0, de uitvoeringskaders en de bijbehorende governance worden vormgegeven (zie hoofdstuk 6 Governance). De RES wordt immers na twee jaar weer herzien in een RES 2.0 en na wederom twee jaar in een RES 3.0. Om helder zicht te hebben op de uitvoering is het nodig om inzicht te bieden binnen welke kaders de RES gerealiseerd kan worden en hoe hiervoor de governance van de deelnemende bestuurlijke partijen wordt ingericht.

Het opstellen van de RES gaat in drie stappen: bestuurlijke startnotitie, concept-RES en definitieve RES.

Bestuurlijke startnotitie

Het proces om te komen tot een RES begint met het vaststellen van een bestuurlijke startnotitie. Hierin maakt de regio - provincie, gemeenten en waterschap in RES-regio Noord-Veluwe – onderling afspraken over hoe wordt samengewerkt aan de Regionale Energiestrategie voor de RES-regio Noord-Veluwe. In dit proces worden maatschappelijke partners actief uitgenodigd om deel te nemen.

Concept-RES

In een concept-RES werkt de regio in elk geval kansrijke gebieden/mogelijkheden uit voor realisatie van zon, wind en warmte (opwekking, transport en opslag). De potentiële zoekgebieden worden getoond op kaart. Daarnaast bevat de concept-RES een voorstel met een planning voor de regionale inzet. De concept-RES bevat een invulling van het op te stellen vermogen in Megawatt (MW) en verwachte MW voor hernieuwbare energie op land (op kaart) en de betekenis hiervan voor de elektrische infrastructuur. Hierbij wordt rekening gehouden met ruimtelijke kwaliteit, regiospecifieke kansen, maatschappelijk kostenefficiëntie, maatschappelijk draagvlak en de afweging met andere (ruimtelijke) belangen.

De concept-RES beschrijft welk proces doorlopen is/wordt en welke stakeholders zijn en/of in de toekomst worden betrokken.

De concept-RES bevat een Regionale Structuur Warmte (RSW): een voorstel voor de regionale verdeling van warmte met daarin opgenomen hoe het warmteaanbod, de warmtevraag, en de infrastructuur op regionaal niveau, met elkaar kunnen worden verbonden en wat hierin de ambitie is.

De RSW in de concept-RES bevat een gevalideerd overzicht van alle beschikbare warmtebronnen binnen de regio, een gevalideerd overzicht van de bestaande en geprojecteerd infrastructuur voor warmte en een beschrijving van wat realistisch gezien (wanneer en voor hoe lang), de in te zetten warmtebronnen zijn in relatie tot de warmtevraag. De RSW in de concept-RES beschrijft daarnaast hoe beschikbare bronnen, warmtevraag en infrastructuur logisch, efficiënt en betaalbaar gekoppeld gaan worden.

Naast bovenstaande meer kwantitatieve beschrijving bevat de RSW in de concept-RES ook een kwalitatieve beschrijving van de relevante stakeholders die zijn en worden betrokken in het proces en hoe die betrokkenheid er in de toekomst uit ziet.

Definitieve RES

In de definitieve RES werkt de regio vervolgens uit welke concrete zoekgebieden geschikt zijn voor de opwek van zonne- en windenergie, rekening houdend met de ruimtelijke kwaliteit, andere maatschappelijke opgaven en maatschappelijke acceptatie. Daarnaast is uitgewerkt welke infrastructuur nodig is om het opwekvermogen aan het net te koppelen en wat daarvan de consequenties zijn (ruimtelijk, financieel, planning, besluitvorming).

De definitieve RES bevat een Regionale Structuur Warmte (RSW) waarin afspraken zijn gemaakt over de regionale verdeling van warmte.

De definitieve RES bevat een afwegingskader voor het bepalen van de bruikbaarheid van de warmtebronnen en een afwegingskader voor de omgang met warmtebronnen binnen de regio, waarmee een verdeling van warmte mogelijk gemaakt gaan worden.

Naast het bod op de drie elementen van de RES (Elektriciteit, Warmte en Infrastructuur) beschrijft de RES ook de governancestructuur voor de *uitvoeringsfase* van de RES 1.0 en verder. Beschreven wordt de wijze waarop de regionale en/of lokale sturing op uitvoering plaatsvindt nadat de RES 1.0 is vastgesteld.

2.3 Regionale Samenwerking in de RES

Afgelopen jaren is gebleken dat regionale samenwerking in de Noord-Veluwe geen vanzelfsprekendheid is. Op veel thema's is samengewerkt, maar de noodzaak, wenselijkheid, structuur en mate van regionale samenwerking verschilt per thema. Bestuurlijke partners in de regio hebben afgesproken per thema te bepalen of en in welke vorm regionaal wordt samengewerkt.

De bestuurlijke RES-partners in de Noord-Veluwe zijn de gemeenten Elburg, Ermelo, Hattem, Harderwijk, Nunspeet, Oldebroek en Putten, het waterschap Vallei en Veluwe en de provincie Gelderland. Zij hebben - afzonderlijk van elkaar én gezamenlijk² - hoge ambities voor duurzame energieopwekking en duurzame warmtevoorziening. Om de gevraagde bijdrage aan de doelen uit het Klimaatakkoord te halen, moet het tempo van planning en realisatie van de opwekking van duurzame elektriciteit op land en de warmtetransitie omhoog. Daar komt nog bij dat de energieprojecten op zich steeds omvangrijker worden. Dit alles vraagt om bundeling van kennis, financiële middelen en organisatiekracht. Gemeenten, provincie en waterschap in de Regio Noord-Veluwe werken daarom samen met belanghebbenden aan de RES. Kortom, regionale samenwerking rondom het thema energietransitie is logisch en noodzakelijk.

² Zie de afspraken in het Gelders EnergieAkkoord (GEA).

Impact op regionale elektriciteitsnet

Grootschalige opwek van duurzame elektriciteit belast het elektriciteitsnet zwaarder. Tegelijkertijd stijgt de belasting op het net door een toename van elektriciteit voor mobiliteit en warmtevoorziening.

Capaciteitsuitbreiding van het elektriciteitsnet vraagt om forse investeringen in (inter)regionaal verband, omdat het grote gebieden doorkruist, en niet ophoudt bij een gemeentegrens of regio. Bij het maken van een afweging over locaties voor grootschalige opwek kijkt de regio ook naar de maatschappelijke kosten en ruimtelijke inpassing. Daarbij wordt de vraag beantwoord of clustering of juist decentrale opwek gewenst en logisch is.

Verdeling lusten en lasten in de regio

Een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten staat bij alle partners hoog in het vaandel. Als de regio de directe omgeving zo veel mogelijk willen laten delen in de opbrengsten, is extra investeringskracht nodig. Samenwerking levert die extra investeringskracht en financiële instrumenten o.a. voor het benutten van het lokale eigendom.

Regionale natuur en landschappen

De diversiteit aan bijzondere natuurgebieden en mooie open landschappen is karakteristiek voor de Regio Noord-Veluwe. Effecten van grootschalige zonne- en windparken op die gebieden en landschappen is groot. De beleving van natuur en landschap van bewoners en bezoekers is niet gebonden aan gemeentegrenzen. Daarom beschouwt de regio de waardering van haar natuur en landschappen op lokale én regionale schaal. En houdt zij daar rekening mee bij de inpassing van zonne- en windparken of andere bronnen van energie-opwek.

Gelijkwaardige samenwerking

De decentrale overheden zijn verantwoordelijk voor een RES en werken gelijkwaardig samen. De decentrale overheden betrekken regionale sleutelspelers, zoals netbeheerders en energiecoöperaties. De decentrale overheden organiseren participatie van belanghebbenden, zoals inwoners, bedrijven en milieuorganisaties. De decentrale overheden zijn vrij in hoe ze belanghebbenden betrekken, zoals via een stuurgroep of via ateliers.

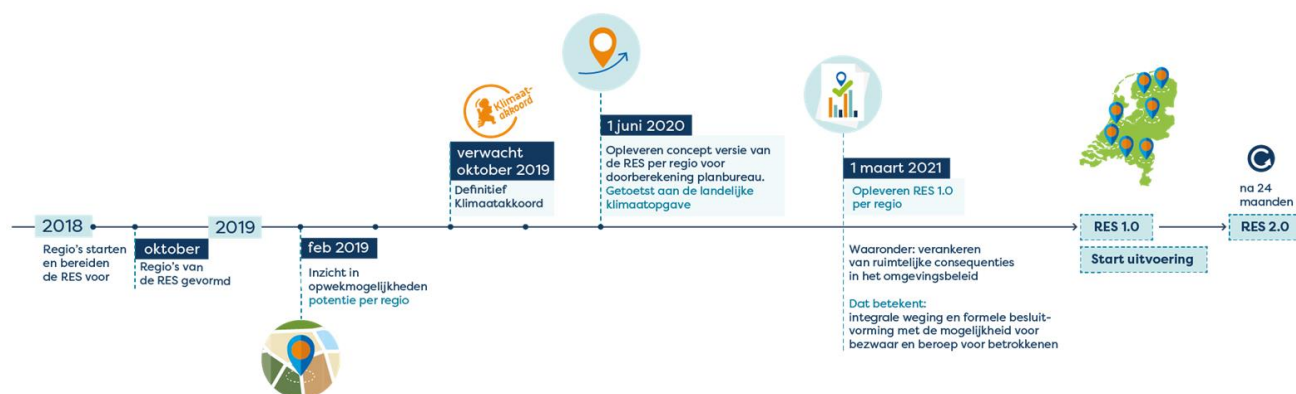
Bovenregionale samenwerking

Tot slot is het zaak om de RES van Noord-Veluwe af te stemmen op die van de (aangrenzende) regio's binnen en buiten de provincie Gelderland: Food Valley, Cleantech, Arnhem-Nijmegen, Achterhoek, Rivierenland, West-Overijssel en Flevoland.

Tijdplanning

De regio werkt in het nationaal afgesproken tijdpad toe naar een RES:

- De regio Noord-Veluwe biedt een concept-RES aan het Rijk. Verplichte opleverdatum: 1 juni 2020.
- De regio biedt een definitieve RES (1.0) aan het Rijk. Verplichte opleverdatum: uiterlijk 1 maart 2021.
- De regio herijkt iedere twee jaar de RES (RES 2.0 en verder).
- Provincie en gemeenten nemen de afspraken uit de RES op in hun omgevingsvisie en -plannen.

2.4 Bestuurlijke betrokkenheid tijdens proces (provincie, gemeenten, waterschap)

In het proces om te komen tot een gedragen RES worden volksvertegenwoordigers en relevante stakeholders meegenomen. In onderstaand overzicht is opgenomen wat van volksvertegenwoordigers, op welk moment wordt verwacht en met welk doel. In hoofdstuk 6 worden specifiek ingegaan op de bestuurlijke besluitvorming/governance.

Wie	Wat	Waarom	Wanneer	Hoe
Gemeenteraad	RES-proces	Informeren	Februari 2019	Raadsinformatiebrief
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	RES en relatie tot transitievisie warmte	Informeren	Juni 2019	Regionale raadsinformatie-bijeenkomst
Alle relevante stakeholders in RES-proces + bestuurders, volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	RES-proces	Informeren	September 2019	Regionale Startbijeenkomst
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	Bestuurlijke startnotitie	Besluitvorming (raden en PS) en informeren (AB)	November 2019 – Januari 2020	Raadsbijeenkomst
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	RES-proces (voortgang en beschikbare tussenresultaten)	Informeren	December 2019	Raadsinformatie-bijeenkomst
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	Ruimtelijke inpassing energietransitie	Beeldvorming	Januari 2020	Ruimtelijk atelier voor raadsleden
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	Voorlopige concept-RES	Consuleren	Februari - maart 2020	Commissie-/raadsbijeenkomst
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	Concept-RES	Besluitvorming (raden) en informierend (PS), vooraf consulerend en achteraf informierend (AB)	April, mei 2020	Raadsbijeenkomst
Volksvertegenwoordigers (raden, PS en AB)	Definitieve-RES	Besluitvorming (raden en PS en AB)	December 2020 – Februari 2021	Raadsbijeenkomst

Inzet is om - op basis van de (regionale en lokale) doelen op het gebied van energie, duurzaamheid en ruimte - te komen tot een gedeeld bod voor de RES-regio als geheel. Tijdens de fase tot aan de definitieve RES in het voorjaar van 2021 consulteren de overheden de samenleving. Hiermee geven zij de samenleving de mogelijkheid om de rol van adviseur te nemen en/of als toeschouwer mee te doen in het proces om tot een eindbod te komen. Doel van deze participatie is bewustwording creëren van het proces van de RES Noord-Veluwe. Bijzondere aandacht geeft de regio daarbij aan de rol van de gemeenteraden, Provinciale Staten en het Algemeen Bestuur van het Waterschap. Het is een flinke opgave om het gezamenlijke proces af te stemmen op de afzonderlijke bestuurlijke processen. Aan de ene kant is die dynamiek onvermijdelijk en onderdeel van het democratisch proces. Aan de andere kant is het ook van belang dat de bestuursorganen zich ervan bewust zijn dat de bestuurlijke RES-partners naar een gezamenlijk eindbod toewerken.

3 Richtinggevende uitgangspunten

3.1 Integrale benadering

Uitgangspunt is om zo veel mogelijk de opgaven voor de energietransitie in de regio integraal te benaderen. We streven ernaar de voorstellen in het kader van de RES zo goed mogelijk kwantitatief en kwalitatief te onderbouwen. In de RES Noord-Veluwe streeft de regio naar een optimale balans tussen de aspecten:

- Bijdrage aan de energietransitie
- Ruimtelijke kwaliteit (het laden van de energietransitie in het landschap een verbinden energietransitie aan andere opgaven)
- Maatschappelijk(e) acceptatie / draagvlak
- Maatschappelijk kostenefficiëntie (kosten voor realisatie infrastructuur en daarmee de (toekomstige) betaalbaarheid van de energierekening van de burgers en bedrijven).

3.2 Vanuit regionale context via gebiedsmogelijkheden toewerken naar een regionaal bod

De afzonderlijke bestuurlijke partijen in de regio hebben - afzonderlijk van elkaar én gezamenlijk³ - hoge ambities voor duurzame energieopwekking en duurzame warmtevoorziening. Het tempo en de planningen lopen niet noodzakelijkerwijs gelijk op. Ook de wijze waarop en de mate waarin inwoners en maatschappelijke partners participeren in de lokale context van de energietransitie loopt uiteen.

De regio staat voor de uitdaging om gezamenlijk te komen tot een RES. Gezien de landelijke planning die gevolgd moet worden is dit een flinke uitdaging.

De RES-regio Noord-Veluwe kiest daarom voor een aanpak waarin de volgende stappen worden onderscheiden:

- 1 Basis op orde brengen:
 - Inventarisatie beleid en plannen per gemeente (met ruimtelijke impact).
 - Inventarisatie/hergebruik van ontwikkelde ideeën over energietransitie (pilot RES Noord-Veluwe).
 - Inventarisatie beschikbare gegevens en kaartmateriaal (vanuit Nationaal Programma RES, provincie, waterschap, gemeenten en netbeheerder)
 - In kaart brengen beschikbare warmtebronnen.
 - Opstellen indicatie regionale en lokale vraag en aanbod van energie (energiemixen 2030 en 2050).
- 2 Voorbereiden en uitvoeren ruimtelijke ateliers:
 - Analyseren regionale landschapstypen.
 - Hergebruik⁴ of ontwikkelen van (eerste) energiebouwstenen.
- 3 Uitvoeren ruimtelijke ateliers:
 - Valideren en waarderen van de geïdentificeerde regionale landschapstypen.
 - Valideren van de eerste energiebouwstenen.
 - In kaart brengen van zoekgebieden voor grootschalige opwek duurzame elektriciteit.
 - In kaart brengen van belemmeringen.
 - Ontwikkelen van mogelijke aanvullende energiebouwstenen.
- 4 Warmte: Regionale Structuur Warmte:
 - Ontwikkelen voorstel voor regionale verdeling van warmtebronnen.
 - In kaart brengen warmtevraag per gemeente (traject transitievisies warmte van iedere gemeente).
 - Inventariseren bestaande en geprojecteerde regionale infrastructuur voor warmte.
- 5 Bestuurlijke besluitvorming (inclusief communicatie en participatie).

³ Zie de afspraken in het Gelders Energie Akkoord (GEA).

⁴ Energiebouwstenen die zijn ontwikkeld in het traject Pilot-RES Noord-Veluwe.

3.3 Spelregels voor lokale regie in een regionale context

Zoals de naam Regionale Energie Strategie al aangeeft staat de RES-regio Noord-Veluwe voor de opgave om een regionale strategie te ontwikkelen. De grootschalige opwek van duurzame energie landt in gebieden die vaak gemeentegrenzen overstijgen. Tegelijkertijd bestaat er geen regionaal bestuur en moet lokaal besluitvorming plaatsvinden over startnotitie, concept-RES en definitieve RES.

De regio kijkt naar het potentieel van de regio en wat dit betekent voor de energieopgave, de ruimtelijke kwaliteit en infrastructuur. Dit alles met aandacht voor de maatschappelijke acceptatie en maatschappelijke kostenefficiëntie. Juist vanwege dit spanningsveld is het nodig aan de voorkant de volgende spelregels met elkaar af te spreken:

1. De RES is gebaseerd op lokale regie in een regionaal proces van samenwerking.
De RES wil zo veel mogelijk aansluiten op wat er aan lokale kansen en mogelijkheden is of wordt ontwikkeld. Daarbij geldt de kanttekening dat het geen vrijblijvend proces is.
2. De vastgestelde RES 1.0 is voor alle bestuurlijke partijen uitgangspunt voor de omgevingsvisie, het omgevingsplan, programma's en de transitievisie warmte en de wijkuitvoeringsplannen.
3. Alle overheidspartijen zijn bereid om bestaande beleid te heroverwegen wanneer bijdraagt aan de energietransitie op regionaal niveau. In overleg met het Rijk zoeken we naar mogelijkheden om extra ruimte te creëren waar huidige landelijke en Europese (natuur)regelgeving beperkend is.
4. Samen uit, samen thuis. Het begrip "Samen uit, samen thuis" vraagt van alle deelnemende bestuurlijke partijen dat zij zich, op basis van een vastgestelde startnotitie, committeren aan het proces van vorming van een RES die ook mede het uitgangspunt vormt voor de uitwerking in de instrumenten die lokaal de kaders bepalen voor ontwikkelingen op het gebied van ruimte en energie. Dit betekent ook dat er een weging plaats gaat vinden tussen "lusten en lasten" in relatie tot ieders bijdrage aan de RES die niet alleen recht doet aan de lokale context maar ook aan de kwaliteiten van de Noord-Veluwe als geheel.
5. Voor het geval de bestuurders het niet met elkaar eens kunnen worden, stelt de regio een escalatiemodel vast (zie paragraaf 6.2).
De bestuurlijke partners in de regio hebben vertrouwen dat in onderling overleg een gedragen RES ontwikkeld kan worden. Desondanks is het voorstelbaar dat er een situatie ontstaat waarin de bestuurlijke partners in de RES het niet met elkaar eens kunnen worden. Daarom is het nodig om aan de voorkant met elkaar af te spreken hoe in zo'n situatie geëscaleerd wordt.
6. Bestuurders spreken elkaar aan op ieders bijdrage aan de RES waarin gezocht wordt naar een weging tussen lasten en lusten die recht doet aan de kwaliteiten van Noord-Veluwe.
7. De gemeenten en de provincie borgen de afspraken in de RES in de instrumenten van de Omgevingswet (gemeentelijk: omgevingsvisie, programma en omgevingsplannen en provinciaal: omgevingsvisie, omgevingsverordeningen en projectbesluiten).

4 Participatie

‘De RES kan alleen succesvol zijn als het een participatief proces kent waarin lokale (maatschappelijke) partijen en bewoners van begin af aan worden betrokken’⁵

Het proces van participatie in de RES is maatwerk en ontwikkelt zich werkende weg. De regio onderscheidt twee typen participatie:

1. Participatie van de RES-partners (overheidsparticipatie).
2. Participatie van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties (burgerparticipatie).

Daarnaast onderscheidt de regio twee stappen in het RES-traject:

1. Opstellen RES: Gezamenlijk bod als bijdrage aan de landelijke klimaatdoelstellingen.
2. Uitvoeren RES: Concrete invulling en realisatie van RES.

Deze bestuurlijke startnotitie richt zich tot fase 1: het opstellen van de RES.

Het participatieproces is erop gericht op gedurende het RES-proces zowel de bestuurlijke RES-partners als de inwoners en bedrijven op passende wijze te betrekken. Voorafgaand aan een beslismoment wordt voor de volksvertegenwoordigers (gemeente, provincie en waterschap) een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd om de mogelijkheid van afstemming te faciliteren en de ervaringen met de transitie tussen de stakeholders te delen.

De RES-regio Noord-Veluwe gaat samen centraal communiceren, waarbij er naast de standaard ook ruimte is voor de eigen lokale invulling. Hierdoor kan iedereen het eigen uitvoeringstempo bepalen met lokale autonomie, maar is er daarnaast wel sprake van een gezamenlijk verhaal naar de inwoners binnen de RES-regio Noord-Veluwe.

4.1 Samenleving: burgers, bedrijven en maatschappelijke partners

Uitgangspunt in de vorming van de RES Noord Veluwe is dat de bestuurlijke partners samen met maatschappelijke organisaties tot strategische keuzes komen.

Maatschappelijke organisaties zijn nauw betrokken bij de vorming van de RES. Via de werkgroep leveren zij, onder andere in de ruimtelijke ateliers, een bijdrage aan de ontwikkeling van (tussen-)producten. Daarnaast spelen zij een rol in de communicatie over de RES richting hun achterban.

Ook in de stuurgroep nemen maatschappelijke organisaties deel (zie hoofdstuk 6).

Maatschappelijke organisaties zoals woningcorporaties en bedrijfsleven zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van het energieverbruik. Naast het maatschappelijke belang hebben zij ook een direct economisch belang.

Het waterschap is enerzijds grootverbruiker van energie, maar anderzijds kan en wil het waterschap ook een bijdrage leveren aan de energietransitie, o.a. door warmte en duurzame elektriciteit die zij kunnen leveren.

Andere maatschappelijke organisaties zoals de energiecoöperaties willen en kunnen een belangrijk rol spelen in de opwek van duurzame energie. Financiële participatie door burgers in projecten voor grootschalige opwek is een belangrijk uitgangspunt in het Klimaatakkoord.

⁵ Zie: Bijlage 3 van de Handreiking Regionale Energie Strategieën, d.d. 20 september 2018

Natuur- en milieuorganisaties hebben vanzelfsprekend bijzondere aandacht voor ruimtelijke inpassing van de energietransitie. Tegelijkertijd kunnen terreinbeherende organisaties ook een rol spelen in de opwek van duurzame energie.

Tijdens het proces waarin samengewerkt wordt aan de RES, geeft de regio hier aandacht aan. Dit geldt ook voor de rol die provincie en gemeenten willen en kunnen vervullen in de financiering van de noodzakelijke investeringen. Dit wordt meegenomen in het te zijner tijd uit te brengen bod.

Voor participatie van inwoners en bedrijven maakt de regio tijdens de ruimtelijke ateliers gebruik van inwoners die al georganiseerd zijn in lokale en/of regionale (maatschappelijke) organisaties, zoals energiecoöperaties. In de governance van de RES hebben maatschappelijke organisaties een plek (zie toelichting in hoofdstuk 6).

Vanuit de RES-regio wordt gezamenlijk, maar ook via lokale kanalen gecommuniceerd over het concept-bod. Hiertoe wordt na vaststelling van het concept-bod door de raden vanuit de RES-regio bij elke gemeente een bijeenkomst verzorgd waar geïnteresseerde bewoners worden ingelicht over het concept-bod. Reacties vanuit bewoners krijgen eventueel een plek tijdens het verdere proces richting definitieve RES. Zodoende wordt geborgd dat ook op bewonersniveau al kennis genomen kan worden van de inhoud van de conceptplannen, voordat deze in regionaal verband verder worden ingevuld en na vaststellen van de definitieve RES in de lokale context in de ruimtelijke planvormen worden verwerkt.

Om te voorkomen dat bewonersparticipatie door de deadlines van de RES pas in de lokale planvormen aan de orde komt – en op dat moment mogelijk geen wijzigingen meer kan opleveren in de inhoud van de RES, wordt dus na vaststelling van het concept-bod vanuit de RES-regio gezamenlijk al ingezet op bewonersparticipatie.

Voor lopende initiatieven voor opwek van duurzame energie geldt dat participatie afhankelijk is van de fase van de planvorming en het beleid van de gemeente in het kader van duurzaamheid en energietransitie en de keuze van de gemeente hoe en in welke mate inwoners hierbij betrokken worden. Daarbij is er steeds een duidelijke link met de RES en de participatie zoals genoemd in paragraaf 4.1. Het primaat voor participatie met inwoners ligt bij de gemeenten. Zij organiseren het participatieproces met de eigen inwoners en bedrijven.

De eerste stappen om de gezamenlijkheid van de RES Noord-Veluwe te benadrukken worden vormgegeven in onderstaande acties, bijeenkomsten of inspanningen. De regio onderscheidt hierin twee sporen, namelijk het spoor in elke gemeente afzonderlijk en een tweede spoor dat uitgaat van gezamenlijkheid in de RES-regio Noord-Veluwe.

5 Communicatie

De energietransitie is een opgave van en voor ons allemaal. Dat dit in de samenleving (nog) niet overal zo gevoeld wordt, vraagt allereerst om kennisoverdracht en het delen van de urgentie.

Bewustwording en (het gevoel van) eigenaarschap dragen bij aan de maatschappelijke acceptatie en daarmee - zeker als kans gezien wordt om lokale initiatieven en wensen verder te brengen - aan versnelling op de energie-opgave.

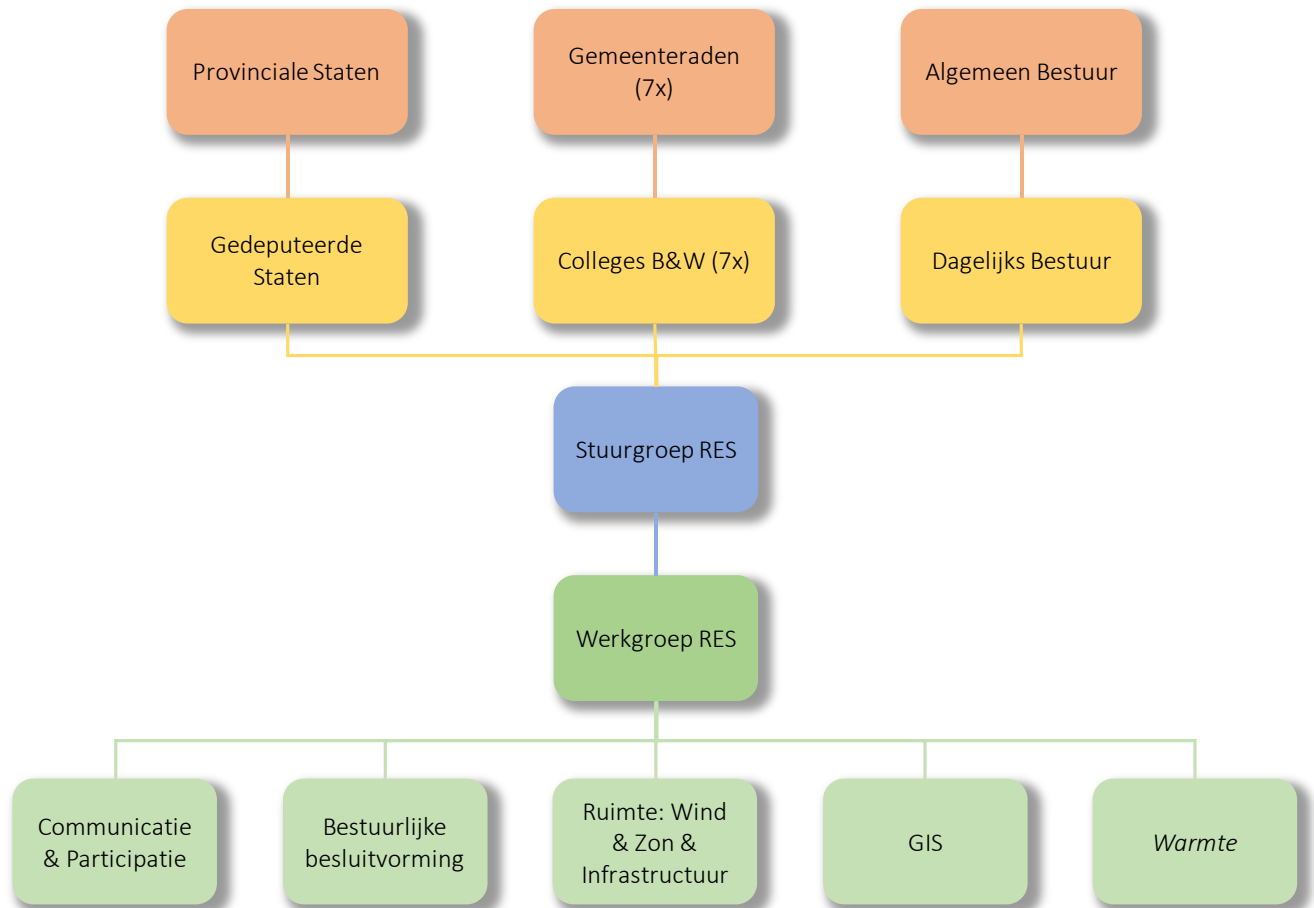
De energietransitie heeft grote impact op de leefomgeving. Het landschap in de Noord-Veluwe gaat veranderen. Gedurende het RES-proces wordt steeds duidelijker welke concrete gevolgen de energietransitie heeft voor de inwoners. De RES is een strategie, nog geen uitvoeringsplan.

Uitgangspunt is daarom dat elke partij die deelneemt aan de RES-overleggen, de RES inpast in de lokale communicatie rond de energietransitie/duurzaamheid. Deze lokale insteek wordt wel regionaal intensief ondersteund met een kernboodschap, informatie, enz. De nadruk ligt daarbij op bewustwording en informatie over het proces, zodat inwoners niet verrast worden door besluitvorming over de RES. De regio spreekt dan ook niet zozeer over het creëren van draagvlak; de nadruk ligt op acceptatie van deze stap in de energietransitie. De regio streeft op langere termijn naar versterking van de participatie van inwoners in de energietransitie in de lokale context. Daarbij komen zaken aan de orde als (mede-)eigenaarschap en betrokkenheid in concrete uitvoering van projecten voor duurzame opwek en warmtetransitie. De regio streeft naar een zo eerlijk mogelijk verdeling tussen lusten en lasten.

Een belangrijk aspect voor inwoners is of de maatregelen die in de energietransitie c.q. het Klimaatakkoord worden genomen door de samenleving opgebracht kunnen worden. Dit maakt dat het financiële aspect (maatschappelijke kostenefficiëntie) naast de inhoudelijke afweging (maatschappelijk draagvlak en ruimtelijke inpassing) een rol speelt in het keuzeproces. In de communicatie zijn de gegevens die uit de landelijke doorrekening van het Klimaatakkoord en de regionale verfijning komen van groot belang.

6 Governance – Bestuurlijke besluitvorming

Belangrijk uitgangspunt in de aansturing van en besluitvorming over de RES Noord-Veluwe is dat enerzijds alle betrokken partners maximaal input kunnen leveren voor de strategie en anderzijds de RES een bestuurlijke verantwoordelijkheid van de decentrale overheden is.

Stuurgroep RES

In de stuurgroep RES Noord-Veluwe zijn alle gemeenten in Noord-Veluwe, de provincie Gelderland en het waterschap Vallei- en Veluwe vertegenwoordigd, aangevuld met de netbeheerder, de gezamenlijke energiecoöperaties, de gezamenlijke woningcorporaties en VNO-NCW in een adviserende rol.

De Stuurgroep RES Noord-Veluwe bereidt de bestuurlijke besluitvorming voor. De wethouder van de gemeente Oldebroek fungeert als voorzitter van de stuurgroep RES Noord-Veluwe.

De primaire taak van de stuurgroep is om te zorgen voor een goed besluitvormingsproces. De voorzitter van de stuurgroep vertegenwoordigt de RES-regio Noord-Veluwe in de landelijke overleggen over de RES en provinciale overleggen in GEA-verband.

De stuurgroep RES Noord-Veluwe stelt de bestuurlijke startnotitie, de concept-RES en de definitieve RES (1.0) in de vorm van een concept besluit vast. Vervolgens gaan deze documenten naar colleges en raden (zie paragraaf 6.1).

Procesregisseur RES

De procesregisseur RES Noord-Veluwe is het eerste aanspreekpunt voor alle gemeenten en externe partijen. Hij bewaakt het overzicht en de voortgang, organiseert bijeenkomsten en vormt projectgroepen. Hij heeft tot taak de werkorganisatie RES aan te sturen en de werkzaamheden daarbinnen te coördineren. De procesregisseur draagt de producten ten behoeve van de besluitvorming in de diverse organen voor aan de Stuurgroep. De procesregisseur werkt nauw samen met de (bestuurlijke) voorzitter van de Stuurgroep. De procesregisseur zorgt ook voor de afstemming met de andere Gelderse RES-regio's via provinciale Experttafel Regionale Samenwerking een aangrenzende RES-regio's (West-Overijssel en Flevoland). Landelijke afstemming vindt plaats via bijeenkomsten Nationaal Programma RES.

Werkgroep RES

De stuurgroep wordt ondersteund door de ambtelijke werkgroep RES Noord-Veluwe die tot taak heeft om op proces en inhoud de RES, op basis van de door de stuurgroep opgestelde opdrachten en kaders, voor te bereiden. De werkgroep RES Noord-Veluwe wordt voorgezeten door de procesregisseur en bestaat naast ambtenaren van de zeven gemeenten, waterschap en provincie uit vertegenwoordigers van de netbeheerder, de GNMf de gezamenlijke energiecoöperaties, de gezamenlijke woningcorporaties en VNO-NCW. Leden uit de werkgroep werken in kleiner verband samen aan vijf deelonderwerpen.

De werkgroep bereidt samen met stakeholders de concept-RES voor. Zij nodigt deze stakeholders actief uit deel te nemen aan ruimtelijke ateliers. Doel is om gezamenlijk met bestuurlijke- en maatschappelijke partners gedragen voorstellen te ontwikkelen en deze uit te werken in een concept-RES en vervolgens in een definitieve RES.

Bij het opstellen van het concept- en de definitieve RES voor de regio Noord-Veluwe moet afstemming plaatsvinden met (aanpalende) RES-regio's in Gelderland en de RES-regio's West-Overijssel en Flevoland. Tevens wordt afstemming gezocht met de (economische) regio's zoals Cleantech (o.a. Apeldoorn) en de regio Zwolle.

De governancestructuur voor de uitvoeringsfase van de RES 1.0 wordt opgenomen in de definitieve RES.

6.1 Besluitvorming – bestuurlijk proces

Iedere bestuurlijke partner in de RES Noord-Veluwe heeft een eigen context als het gaat om de energietransitie. Volksvertegenwoordigers van gemeenten, provincie en waterschap besluiten over de definitieve RES. Deze volksvertegenwoordigers besluiten ook over latere versies van de definitieve RES (RES 2.0 en verder).

Het besluitvormingsproces kent drie momenten die gezamenlijk worden doorlopen:

1. Bestuurlijke startnotitie
2. Concept-RES
3. Definitieve RES 1.0

De concepten voor de documenten 1, 2 en 3 worden door de stuurgroep RES aangeboden aan de besluitvormende organen van de bestuurlijke partners in de RES.

	Bestuurlijke Startnotitie	Concept-RES	Definitieve RES
Stuurgroep	Ter vaststelling	Ter vaststelling	Ter vaststelling
Colleges B&W	Ter vaststelling	Ter vaststelling	Ter vaststelling
Gemeenteraden	Ter vaststelling	Ter vaststelling	Ter vaststelling
Gedeputeerde Staten	Ter vaststelling	Ter vaststelling	Ter vaststelling
Provinciale Staten	Ter vaststelling	Ter informatie	Ter vaststelling
Dagelijks Bestuur	Ter vaststelling	Ter vaststelling	Ter vaststelling
Algemeen Bestuur	Ter informatie	Vooraf ter consultatie en achteraf ter informatie	Ter vaststelling

Moties en amendementen

Gemeenteraden, provinciale staten en algemeen bestuur van de waterschappen hebben de mogelijkheid om moties en amendementen in te dienen en aan te nemen.

Gegeven het strakke tijdsplan waar de regio zich aan heeft te houden, ontbreekt in het proces de tijd om moties en amendementen op de concept-RES te verwerken voordat de concept-RES wordt ingediend. Om die reden kiest de regio ervoor om in het proces een consultatieronde op te nemen, zodat de raden gedurende het proces gelegenheid hebben om te reageren op een voorlopige versie van de concept-RES.

Wanneer raden moties en amendementen aannemen over de concept-RES, dan worden deze meegenomen in het proces waarin de concept-RES wordt uitgewerkt richting definitieve RES. Er is geen garantie dat aangenomen moties en amendementen ook allen kunnen worden overgenomen. Bijvoorbeeld wanneer deze elkaar tegenspreken, wanneer ze buiten het klimaatakkoord vallen, etc. Wethouders, gedeputeerden en dagelijks bestuurders van het waterschap zullen verantwoording hierover afleggen aan de volksvertegenwoordigers. De uiteindelijke RES is immers een resultaat van de discussie die op regionaal niveau wordt gevoerd.

6.2 Escalatiemodel

De bestuurlijke partners streven naar besluitvorming waarin alle partijen zich kunnen vinden. Ondanks de zorgvuldige voorbereiding kan het voorkomen dat bestuurlijke partijen zich niet kunnen vinden in de RES. Vanuit de spelregel “Samen uit, samen thuis” is terugtrekken uit de RES géén optie. Daarom is een escalatiemodel nodig dat vooraf wordt vastgesteld. De handreiking RES die door de decentrale overheden is vastgesteld, biedt hiervoor een voorzet.

De rol van de stuurgroep is cruciaal. In de stuurgroep kunnen deelnemende bestuurlijke partijen elkaar aanspreken op hun bijdrage en om een toelichting vragen op hun bijdrage aan de RES en de onderbouwing daarvan. Ook kan de voorzitter van de stuurgroep in landelijk verband de bemiddeling inroepen van het programmabureau van het Nationaal Programma RES en/of overleggen met de voorzitters van de andere Gelderse RES-regio's en/of de provincie. Bij de totstandkoming van de concept-RES is geen sprake van formeel interbestuurlijk toezicht, waardoor het escalatiemiddel tijdens het proces “het goede gesprek” op bestuurlijk niveau is.

De concept RES Noord-Veluwe is gebaseerd op een aanpak die aansluit op regionale en lokale ambities. Tegelijkertijd is bekend dat het Rijk uitgaat van een compleet landelijk bod van 35 TWh.

Uitgangspunt bij de RES Noord-Veluwe is dat er één realistisch bod namens de zeven gemeenten in de Noord-Veluwe, het waterschap en de provincie komt. Indien het kwantitatieve en kwalitatief bod in de concept-RES van de RES-regio Noord-Veluwe na doorrekening en beoordeling door het Planbureau voor de Leefomgeving te laag blijft en bepaalde gemeenten onvoldoende willen bijdragen, naar de mening van de stuurgroep, wordt in de volgende stappen toegewerkt naar een definitief besluit:

1. De stuurgroep spant zich maximaal in om tot een breed gedragen besluit te komen van alle bestuurlijke partners in de RES en hiertoe een voorstel voor te leggen aan Colleges van B&W, Gedeputeerde Staten en Dagelijks Bestuur.
2. Mocht er desalniettemin geen overeenstemming worden bereikt en de betreffende gemeente(n) bij het standpunt blijven dat door de meerderheid van de besluitvormende partijen als onvoldoende wordt beoordeeld, dan kan de provincie haar sturingskracht inzetten. Deze sturingskracht wordt opgebouwd vanuit de voorkantsamenwerking (praten, confronteren en aanspreken) en kan uiteindelijk leiden tot een aan gemeente(n) toegewezen aandeel in het regionale bod. Als uiterste middel kan gedacht worden aan het projectbesluit (de opvolger van het provinciaal inpassingsplan onder de Omgevingswet).
3. Als ook stap 2 niet leidt tot overeenstemming met de betreffende gemeente(n) wordt de keuze voorgelegd aan het Nationaal Programma RES en in het verlengde daarvan het Rijk dat dan definitief de knoop doorhakt. Als uiterste middel kan gedacht worden aan het projectbesluit (de opvolger van het rijksinpassingsplan onder de Omgevingswet).

In het escalatiemodel willen de bestuurlijke partners de bestuursfilosofie vasthouden dat men er *samen uit wil komen* wat de bijdrage wordt vanuit de RES-regio Noord-Veluwe en ieders aandeel daarbinnen. Het primaat van de besluitvorming ligt bij de gemeenteraden, Provinciale Staten en Algemene Bestuur van het waterschap. Tegelijk erkennen de gemeenten en het waterschap de bijzondere positie van de provincie in het huis van Thorbecke en het inzetten van sturingskracht van de provincie betekent dan ook dat de provincie doorzettingsmacht heeft als naar haar oordeel er onvoldoende wordt bijgedragen in de RES.

7 Capaciteit en financiën

De RES-regio Noord-Veluwe krijgt in de periode 2019-2021 financiële ondersteuning vanuit het Nationaal Programma RES (NPRES) voor het opstellen en uitwerken van de RES. In het Klimaatakkoord worden hiervoor middelen vrijgemaakt. De RES-regio Noord-Veluwe ontvangt de komende drie jaar, jaarlijks 267.059 euro in de vorm van een doeluitkering⁶. De gemeente Oldebroek treedt namens de RES-regio Noord-Veluwe op als penningmeester. In stuurgroep wordt besloten waar de middelen aan worden besteed.

De middelen die beschikbaar komen vanuit het NPRES wil de RES-regio inzetten voor onder andere, maar niet uitsluitend:

- Procesregie door inhuur procesregisseur RES Noord-Veluwe.
- Uitvoeren van ecologisch (en landschappelijk) onderzoek.
- Communicatieadvies door inhuur communicatieadviseur RES Noord-Veluwe.
- Ontwikkelen en uitvoeren van gezamenlijke communicatiemiddelen. Inclusief inhuur van communicatieadviseur.
- Ondersteunen en/of begeleiden van bestuurlijke besluitvorming door stuurgroep en/of colleges en/of raadsinformatiebijeenkomsten (bijvoorbeeld inhuren van landschapsarchitecten om toelichting te geven op tussenresultaten ruimte-ateliers). **NB:** Dit heeft alleen betrekking op werkzaamheden die niet door de provincie worden vergoed.
- Organiseren en uitvoeren van participatietraject met burgers en bedrijven via bijeenkomsten.
- Tot stand brengen concrete projecten ten behoeve van de ontwikkeling van de RES.
- Projecten en/of ondersteuning op lokaal niveau ten dienste van voortgang RES.
- N.t.b.

De provincie Gelderland ondersteunt de RES-regio Noord-Veluwe⁷ op de volgende wijze:

- Beschikbaar stellen van een procesbegeleider ruimte/elektriciteit (50 dagen in 2019, naar verwachting doorlopend in 2020).
- Beschikbaar stellen landschapsarchitecten voor inhoudelijke- en procesbegeleiding van ruimtelijke ateliers⁸.
- Beschikbaar stellen van locatie en catering voor ruimtelijke ateliers (inclusief startbijeenkomst).
- Expertise en capaciteit voor het maken van doorrekeningen met het Energie Transitie Model (ETM) en het geven van trainingen aan ambtenaren van de deelnemende gemeenten in het gebruik van het ETM.
- Inventarisatie warmtebronnen ten behoeve van RSW: haalbaarheidsonderzoek.
- Projectleider windenergie (1 FTE gedurende een jaar): deze projectleider kan ook breder worden ingezet wanneer blijkt dat de inzet op het thema windenergie minder dan 1 FTE vult.
- Bijdragen aan financiering van uitvoering van ecologisch (en landschappelijk) onderzoek.
- Beschikbaar stellen van projectondersteuning gedurende periode tot oplevering concept-RES.

⁶ Verwachting is dat het Nationaal Programma RES eind 2019 het bedrag voor de jaren 2019 t/m 2021 in één keer ter beschikking stelt.

⁷ Elke RES-regio in de provincie Gelderland ontvangt dezelfde ondersteuning vanuit de provincie.

⁸ Hieronder vallen niet het ruimtelijk atelier voor volksvertegenwoordigers en/of het geven van toelichting op tussenresultaten aan bestuurlijke overleggen.

Uit regionale middelen (beschikbaar gesteld door NPRES) wordt capaciteit beschikbaar gemaakt om het RES-proces te begeleiden en te ondersteunen:

- Procesregisseur RES Noord-Veluwe (0,6 FTE)

Zie hoofdstuk 6 voor toelichting op taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

- Communicatieadviseur (0,4 FTE)

Gezien het belang en de impact van de RES en daarmee de politieke gevoeligheid is zorgvuldig en planmatig communiceren van groot belang. De communicatie wordt dichtbij de mensen georganiseerd, dit betekent dat het met name lokaal wordt georganiseerd en dat de communicatieadviseur het regionaal niveau wordt gecoördineerd, afgestemd en gefaciliteerd. Samen met de communicatieafdelingen van deelnemers aan de stuurgroep wordt een communicatieplan opgesteld en communicatie- en/of participatiemiddelen ontwikkeld. Naast gemeenten kunnen ook andere partijen uit de Werkgroep RES participeren in de bijeenkomsten van de communicatieadviseurs of als agenda-lid fungeren. De regionale communicatieadviseur zorgt ook voor afstemming en uitwisseling op provinciaal en nationaal niveau.

Iedere gemeente, het waterschap, de provincie en maatschappelijke partners maken voor het RES-traject capaciteit vrij voor deelname in de werkgroep en andere overleggen en de werkzaamheden die in het RES-proces nodig zijn. In de werkateliers participeren ook andere stakeholders, afhankelijk van het onderwerp en het gebied.

De leden van de werkgroep hebben een actieve rol in het RES-proces, zoals het voorbereiden van de ruimtelijke ateliers binnen hun eigen gemeente, faciliteren in informatie-vragen vanuit de RES-organisatie, intern optimaal begeleiden van de besluitvormingsdocumenten en het betrekken collega's (zoals beleidsmedewerkers andere aandachtsgebieden, Omgevingswet, infra en communicatie) binnen hun organisatie voor het uitwerken van specifieke onderdelen van de RES.

Een specifiek aandachtsgebied dat daarnaast ingevuld wordt is:

- GIS

Beheer, actualisatie en (door)ontwikkeling van bestaand en nieuw digitaal kaartmateriaal en 3D-visualisaties. De specialist beschikt over inhoudelijke kennis van energieleanses en ruimtelijke modellen, GIS-systemen etc. en werkt vraaggericht en vervult een intermediair-functie tussen inhoud en proces.

Provincie Gelderland onderzoekt of zij deze rol kunnen vervullen voor alle zes Gelderse RES-regio's. Vanuit de regio Noord-Veluwe is er een GIS-expert beschikbaar om hierover te schakelen met de provincie.

		2019	2020	2021
Inkomsten	Periode			
Bijdrage Nationaal Programma RES	2019 t/m 2021 (voor elk jaar 267.059 in één keer uitgekeerd)	€ 801.177		
Bijdrage vanuit GEA		PM	PM	PM
Totale inkomsten (gegarandeerd)		€ 801.177		
Investering	Periode			
Procesregie	Start per september 2019, doorlopend tot oplevering definitieve RES (1 maart 2021)	€ 53.040	€ 162.240	€ 46.800
Communicatie- en participatieadvies	Start per september 2019, doorlopend tot oplevering definitieve RES (31 december 2021). Na oplevering moet over worden gegaan op uitvoering en dat vergt veel communicatie en participatie.	€ 18.360	€ 56.160	€ 56.160
Communicatiemiddelen	Stelpost	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
Participatiemiddelen en -bijeenkomsten	Stelpost	€ 15.000	€ 25.000	€ 25.000
(Laten) uitvoeren ecologisch- en/of landschappelijk onderzoek (bijvoorbeeld wind boven de Veluwe)	Stelpost	€ 25.000	€ 25.000	€ 25.000
Beeldvormend ruimtelijk atelier		€ 10.000		
Ondersteuning RES-projecten		€ 20.000	€ 80.000	€ 80.000
Totale investeringen verwacht per jaar		€ 166.400	€ 373.400	€ 257.960
Saldo inkomsten versus investering		€		3.417

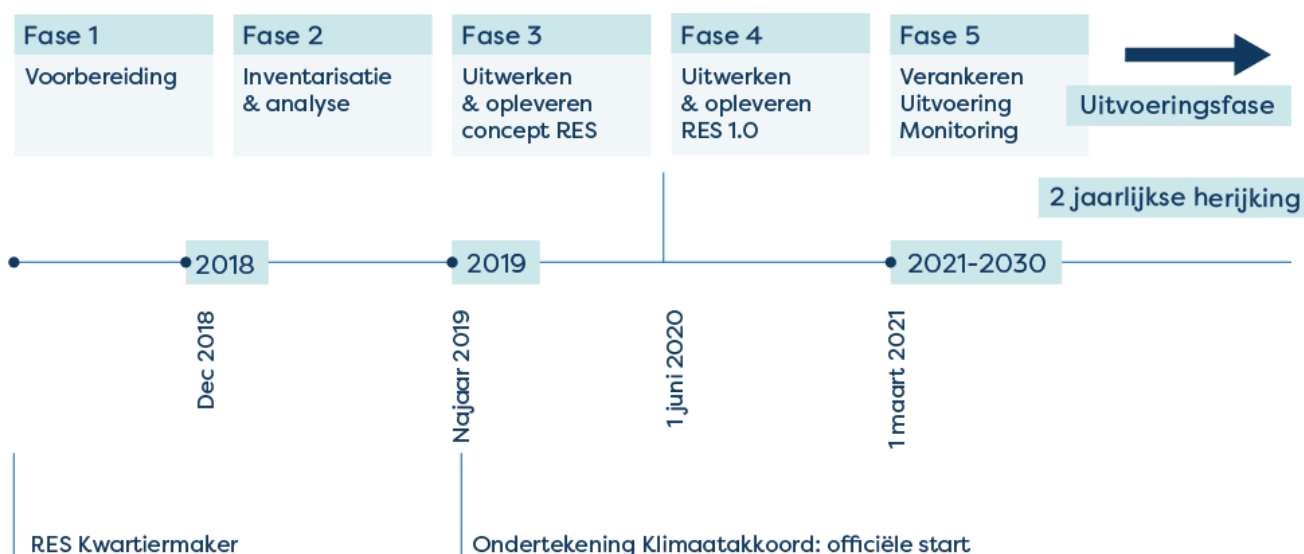
Met de huidige bezetting is de inzet vanuit de gemeenten in het RES-proces net rond te krijgen. Wanneer er concrete invulling/projecten/content opgepakt moet worden, dan is er al snel meer capaciteit nodig.

Op basis van de huidige inzichten is per gemeente indicatief 0,4 FTE aan capaciteit van de beleidsmedewerker duurzaamheid nodig in het RES-proces. Dit kan dus meer of minder worden afhankelijk van hoe het proces loopt.

Capaciteit van andere gemeentelijke afdelingen, zoals ruimtelijke ordening en communicatie is niet meegenomen.

8 Planning

In het Klimaatakkoord zijn/worden afspraken gemaakt over een landelijke planning waar alle partijen zich aan conformeren. De termijnen in deze landelijke planning zijn ambitieus en vragen veel van de regio.

Fase 3

Naar verwachting wordt het Klimaatakkoord in het najaar van 2019 ondertekend, daarmee start fase 3 van het RES-proces.

Op 1 juni 2020, moeten alle RES-regio's hun concept-RES ("het bod") aanbieden aan het Nationaal Programma RES. Vervolgens rekent het Planbureau voor de Leefomgeving de 30 concept-RES'sen door en beoordeelt de kwalitatieve duiding van het bod.

Voor de vergelijkbaarheid van de regionale bijdragen voor de hernieuwbare opwek en besparing is het belangrijk dat deze optelbaar zijn. Dit is belangrijk om zicht te houden op het behalen van de overkoepelende nationale opgave uit het Klimaatakkoord. Dit betekent dat de RES als product moet voldoen aan de landelijke analyse, monitoring- en rekensystematiek zoals deze is ontwikkeld door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL).

Als de concept-RES'sen van alle energieregio's niet optellen tot 35 TWh, kunnen extra doelen volgen via VNG, IPO en UvW. De koepels maken met hun leden een methode om eventueel nog benodigde TWh te verdelen over regio's.

Fase 4

Op basis van de doorrekening door het Planbureau voor de Leefomgeving en een mogelijke opdracht vanuit de herverdeling van de opgave, gaat de RES-regio aan de slag om het bod verder te concretiseren. De regio heeft dan tot 1 maart 2021 de tijd om te komen tot een gedragen en bestuurlijk vastgestelde definitieve RES (1.0).

Fase 5

De gemeenten en de provincie borgen de afspraken in de RES in de instrumenten van de Omgevingswet (gemeentelijk: omgevingsvisie, programma en omgevingsplannen en provinciaal: omgevingsvisie, omgevingsverordeningen en projectbesluiten).

Parallel aan het RES-proces werken alle zeven gemeenten in de RES-regio Noord-Veluwe aan het opstellen van een lokale transitievisie warmte en een regionale transitievisie warmte. Volgens de huidige planning stellen alle zeven gemeenten hun lokale transitievisie warmte vast in het voorjaar van 2020. Hiermee voldoen zij naar verwachting ruim aan de wettelijke plicht om eind 2021 een transitievisie warmte vast te stellen.

Monitoring en herijking RES

De doelstellingen in het Klimaatakkoord worden langjarig vastgehouden. De wijze waarop deze doelen het best kunnen worden gerealiseerd is onzeker. Dit vraagt om een adaptief en iteratief proces. Elke twee jaar moet de regio haar RES daarom herijken. Rekening houdend met de doorrekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving van de op basis van de RES 1.0 genomen maatregelen. Wat hebben deze dan aan broeikasgasreductie opgeleverd en is het samen met de andere reductiemaatregelen voldoende om de doelstelling voor 2030 te realiseren? Twee jaar na de RES 1.0 volgt een RES 2.0; en zo verder. Deze tweejarige convergerende aanpassingscyclus (plan-do-check-act) borgt dat de RES aansluit bij de wettelijk vereiste investeringsplannen van de netbeheerder. Ook legt het de benodigde zekerheid vast voor wijkuitvoeringsplannen.

De optimale aanpak, maar ook de kwantitatieve doelstellingen kunnen in de loop der jaren veranderen. 49% CO₂ emissiereductie in 2030 is dan ook een tussenstap naar nog hogere doelstellingen in 2050. Indien in volgende RES-versies met andere CO₂-emissiereductie-percentages rekening moet worden gehouden, dan nemen de partijen op voordracht van het Nationaal Programma RES daar via de geëigende structuren besluiten over.

Niet alleen het updaten van de RES vindt in een cyclus plaats, ook de kerninstrumenten uit de Omgevingswet kennen een beleidscyclus. De RES past daar goed tussen.